

Vybrané metody kritického myšlení

Myšlenková mapa

Myšlenková mapa (metoda kritického myšlení) – úkolem žáků je doprostřed papíru (tabule) napsat téma (slovo) POPIS a do prostoru kolem napsat v heslech vše, co je k tomu napadne. Tyto nápady mohou dát do kroužku a spojit čarou s hlavním slovem. Pokud se stane, že spolu souvisejí i zakroužkované nápady, lze i tyto mezi sebou pospojovat a tím naznačit jejich vzájemný vztah. **Tato metoda se používá na začátku vyučovací hodiny.** Žáci shromažďují o tématu vše, co vědí, nebo si myslí, že vědí. Není důležité, zda jsou informace správné, nebo špatné. Pracovat mohou samostatně, ve dvojicích, skupinách či celá třída dohromady. K výsledku jejich práce se vrátíme po probrání nebo zopakování učiva a žáci porovnávají výsledky s tím, co se naučili.

I.N.S.E.R.T.

Nnázev je odvozen z prvních písmen anglického *interactive noting for effective reading and thinking*, což můžeme přeložit jako *interaktivní způsob dělání poznámek s cílem efektivního čtení a myšlení*. Žáci pracují nejprve samostatně, poté ve dvojicích nebo ve skupinách. Sledujeme schopnost žáků orientovat se v textu, odlišit známé informace od nových. Metoda je základem k samostudiu a dalšímu sebevzdělávání.

Vypravování

Čtěte pozorně následující text a během čtení si k němu dělejte poznámky podle uvedených značek. Každou informaci v textu označovat nemusíte. Volte pouze takové, které vám budou připadat zajímavé nebo důležité. Informace označujte hned **při prvním čtení**.

√	Udělejte na okraji textu „fajfku“, pokud informace potvrzuje to, co už víte.
+	Plus udělejte u informace, která je pro vás nová .
?	Pokud nějaké informaci nerozumíte nebo byste se o ní chtěli dovědět víc, udělejte otazník.

Vypravování

Vypravujeme děje, příběhy. Slovním druhem vyjadřujícím děje a činnosti jsou především slovesa, proto je také při vypravování nejzávažnější výběr dějových sloves. Prosté vypravování vystihuje události v časové posloupnosti a v příčinné návaznosti. Zaměřuje se na živé a názorné vystižení jedinečných, neopakovatelných událostí s jejich napínavým průběhem. Protože zpravidla vypravujeme děje už v současnosti neprobíhající,

volíme slovesné tvary v minulém čase, avšak chceme-li zrychlit spád vypravování, užijeme na místě největšího dějového napětí tvar přítomný (tzv. *prézens historický*).

Vypravěč může vystupovat jako nezaujatý (objektivní) svědek, pak vypravuje v 3. os. j. č., nebo jako zapojený účastník děje, pak vypravuje zpravidla v 1. os. j. č., v tzv. *ich-formě*. Zvláště v ústním vyprávění se vypravěč obrací na posluchače pomocí kontaktních prostředků (oslovuje je, zapojuje je do dění výrazy typu: Dovedete si to vůbec představit, co to bylo za hrůzu? Nebudete mi to věřit, ale...).

Dějové napětí zvyšují i některé větné konstrukce: jednočlenné věty (Hoří!) a tzv. větné ekvivalenty (např. Škoda! Pozdě!).

V zájmu zvýšení zajímavosti a pestrosti vypravování se vyhýbáme nefunkčnímu, nevhodnému opakování slov a slovních spojení. Vyhýbáme se také nezáměrnému opakování jiných výrazů, zájmen osobních (on, ona), ukazovacích (ten, ta, to, tento...), vztažných (který), ale také stejných druhů vět, např. příslovečných časových nebo přívlastkových.

Naopak živost projevu, jeho názornost, zvýšíme např. pomocí rčení, přirovnání, pořekadel, přísloví, pranostik. Vypravování ožívuje i přímá řeč.

Vypravování může postupovat v souladu s průběhem děje, nebo to může být vypravování retrospektivní (vychází od konce příběhu a postupně se vrací k jeho začátku). Autor někdy vypravuje tak, že do příběhu vloží jiný příběh nebo několik dalších příběhů; to je tzv. vypravování s rámcem.

STYBLÍK, V., ČECHOVÁ, M., HAUSER, P., HOŠNOVÁ, E. *Základní mluvnice českého jazyka*. Praha: SPN, a. s., 2004, s. 226-228. ISBN 80-7235-018-8

ANO – NE

Prvním úkolem žáků je podle vlastního úsudku posoudit platnost jednotlivých tvrzení. Pokud větu považují za pravdivou, napíší k ní *ano*, pokud za nepravdivou, napíší k ní *ne*. Po vyplnění tabulky si přečtou odborný text, v němž si potřebné informace vyhledají, a tím se jim buď platnost tvrzení potvrdí, nebo vyvrátí (místo textu může být použit také dialog, praktická činnost aj.). Po přečtení textu mohou žáci o svém řešení např. ve dvojicích hovořit, vysvětlit si, v čem si nejsou jistí a o čem pochybují. Na závěr této metody je nutná společná kontrola a správná formulace všech tvrzení.

Doplňte, zda souhlasíte, či nesouhlasíte s uvedeným tvrzením.

Tvrzení	Ano	Ne	V textu
Přídavná jména dělíme podle jejich tvarů do dvou skupin: tvrdá a měkká.			
Přídavná jména tvrdá mají v 1. p. č. j. podle rodu trojí koncovku: -ý, -á, -é.			
Přídavná jména měkká mají ve všech rodech v 1. p. č. j. koncovku -í.			
Přídavná jména přívlastňovací mají v 1. p. č. j. pro rod mužský zakončení -ův (-ova, -ovo), pro rod ženský -in (-ina, -ino).			

S podstatným jménem, které rozvíjejí, se shodují v rodě, čísle a pádě.			
V některých pádech se v mužském rodě rozlišují tvary životné a neživotné.			
Všechna přídavná jména mají také jmenné tvary, např.: <i>mlád, stár, bos</i> aj.			

Přečtěte si uvedený text a zkontrolujte, zda jste odpověděli správně. Do posledního sloupce запиšte, zda jsou vaše tvrzení pravdivá. Své práce si vzájemně porovnejte.

Přídavná jména

Vyjadřují vlastnosti osob, zvířat, věcí nebo jevů označených podstatným jménem, anebo jejich význam blíže určují. S podstatnými jmény, která rozvíjejí, se přídavná jména shodují v rodě, čísle a pádě a v mužském rodě se v některých pádech rozlišují tvary životné a neživotné, např. 4. p. č. j.: vysokého muže, ale vysoký strom. Podle tvarů rozeznáváme přídavná jména tvrdá, měkká a přivlastňovací. Přídavná jména tvrdá mají v 1. pádě jednotného čísla trojí zakončení: -ý, -á, -é (mladý chlapec, mladá dívka, mladé děvče). Některá přídavná jména tvrdá mají kromě tvarů s dlouhými samohláskami v koncovkách (zdravý, zdravá, zdravé) ještě tzv. tvary jmenné, např. (chlapec byl) zdrav, (dívka byla) zdráva, (děvče bylo) zdrávo. Přídavná jména měkká mají v 1. pádě jednotného čísla ve všech rodech koncovku -í (jarní vánek, jarní květina, jarní počasí). Přídavná jména přivlastňovací jsou utvořena od podstatných jmen označujících osoby, někdy také od vlastních jmen zvířat. Od podstatných jmen rodu mužského se tvoří příponami -ův, -ova, -ovo, od podstatných jmen rodu ženského příponami -in, -ina, -ino.

Literatura:

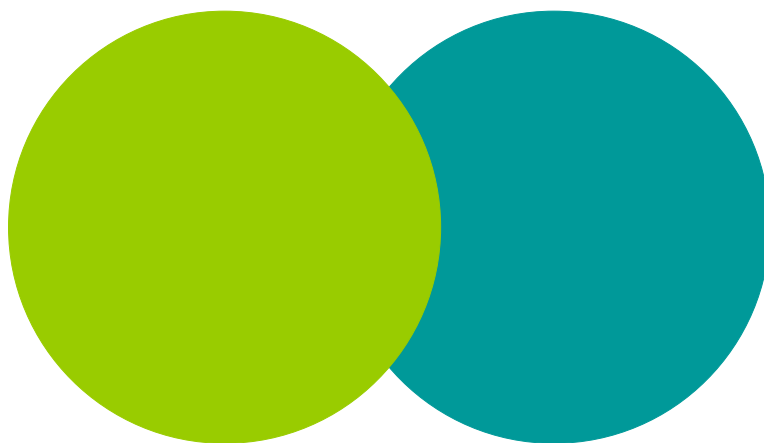
STYBLÍK, V., ČECHOVÁ, M., HAUSER, P., HOŠNOVÁ, E.: *Základní mluvnice českého jazyka*. Praha: SPN, a. s., 2004, s. 89–90

VENNOVY DIAGRAMY

Dobře si prohlédněte obě skupiny slov. Do první kružnice vepište všechny znaky první skupiny slov, do druhé kružnice druhé skupiny. Do průniku pak vepište všechny znaky, které jsou pro obě skupiny shodné. Co jste zjistili?

a) *výběr, bytař, mýval, pytel, lyžař, pytlák, výskot, mydlář*

b) *bystrý, lysý, sypký, zbylý, synův, zvyklý, pyšný, mytý*

Řešení:

Společné znaky: slova ohebná; 1. pád; rod mužský; číslo jednotné; vyjmenovaná slova nebo slova příbuzná; všechna začínají na obojetnou souhlásku; jsou dvojslabičná; v 1. slabice je y/ý.

POZOR! Když začínáme, stačí, když žáci najdou pro každou skupinu jeden společný znak a jeden společný znak pro OBĚ skupiny!!!